

Testatur Arnobius lib. II *Contra Gentes*, olim in Albano monte non alios lieuisse, quam nivei candoris immolare lauros.

Vers. 7. **ET DICITIS: IN QVO POLLUITUS TE?** — id est pollutum panem, id est victimam, obtulimus tibi? Nota hic, o sacerdos, qui pollutus pollutum offert Deo sacrificium, Deum ipsum quasi pollutum et conspurcat: quia mensam, victimam et cibum Dei conspurcat, praesertim in lege nova, ubi victima est ipse Christus Deus noster. Quocirca Apostolus I Cor. cap. xi, 27, disertè asserat: « Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini, » *q. d.* Erit quasi Christicida et Deicida, perinde ac Judas proditor. « Dum enim sacramenta violatur, ipse cuius sunt sacramenta violatur, » ait S. Hieronymus.

IN EO QUOD DICITIS: MENSA DOMINI DESPECTA (contemptibilis) est. — Quia scilicet dicitis: Jam viluit altare Domini; ac proinde vilia quaerit in eo offerri possunt. Mensam enim vocat altare, quia, ut jam dixi, sacrificium est quasi convivium, in quo convivia est Deus: mensa est altare, esca est victima, potus est libamen, ministrans est sacerdos. Tangit hic radicem mali, atque causam contemptus sacerdotum esse ipsam altaris vilitatem, *q. d.* Vos, o sacerdotes, vilipenditis meum altare, dicitisque illud evulvisse, ideoque parum referre quid, et quale in eo offeratur: quocirca offertis in eo victimas caecas, claudas et mancas.

Quaes, qua causa et titulo dicebant altare evulvisse? Respondeo primo, ob longam sacerdotum cessationem: quia per septuaginta annos captivitatis caruerunt templo, altari et victimis. Haec enim in animis aecolorum generare solet sacerdotum oblivionem, neglectum, incuriam, contemptum, ut vidimus in pagis Belgii, tempore belli Hollandici a sacerdotibus desertis, ubi rustici, praesertim juvenes et pueri qui nunquam viderant sacerdotem, ut primum eum viderunt, stabant attoniti; vel diffugiabant, putantes se non hominem, sed monstrum videre, vel spiritum, uti mihi ibidem olim videre et experiri conflagit. Secundo, quia videbant templum a se reedificatum non aequare gloriam templi prioris, quam viderant senes, et juvenes a senibus audierant, « ac putabant deesse religionis sanctionem, quia deerat edificationis ambitio, » ait S. Hieronymus; cum e contrario, « Deus non tam altaris ornatum, quam offerentium devotionem requirat, » ait Remigius. Tertio, quia Judei nuper Babylone redeuntes pauperes erant; unde non poterant opulentes dare oblationes sacerdotibus, qui proinde negligebant altare, aliusque negotis se dabant quibus compararent sibi victum. Si enim hodie videmus, subductis, vel perreuntibus redditibus templorum, perire quoque vel minui sacerdotum curam et ministeria. Ita Vatablus. Quarto, quia videbant Deum victimas

hasce non edere, sed eas igne consumi. Unde meliores sibi reservabant, aut cum deterioribus commutabant, censesentes satius esse deteriora dare igni, meliora ventri. Audi S. Hieronymus: « Quid prodest, inquit, si offeramus optima? qualiacumque fuerint quae offeruntur, igni sunt devoranda; » erat hic pretextus avaritiae et gula. Sic hodie videmus sacerdotes et praelatos nonnullos in mensis et convivii esse splendidos, in altari et templo sordidos; in mensis adhibere mappas pretiosas et vina falerna, in altari vero lineata lacera, et villum potius quam vinum. Qua de re jure queritur Cardinalis Bellarminus in *Gemitiis columbae*.

Moraliter, discite hic primo, Deo, utpote auctori omnium, non qualia qualia, sed optima et praestantissima esse danda. Secundo, contra hereticos, Deum honorari et delectari magnificentia templorum, altarum, vasorum sacrorum, etc., quia ipse major est omni laude, et omni magnificentia magnificentior. Famosa et magna fuit mensa sacra, quam, teste Cedreno, Baronio et aliis, Justinianus imperator in angusto S. Sophiae templo erexit. Constabat enim auro, argenteo, omnisque generis lapidibus, lignis, metallis, in omnibusque rebus quas terra fert, mare et totus mundus. Ex omni materia pretiosa plura, meliora, potiora collegerat, liquatisque his quae fingunt, sicca illis immiserat, atque in formam mensae concinnarat: ita omne varium illud opus intuentibus erat stupori. In orbem hanc ostentabat epigraphen: « Tuae de tuis tibi offerimus servi tui, Christe, Justinianus et Theodora. Ea tu propitius accipe, Fili Dei Verbum, qui nostri causa carnem assumpsisti, et cruci afflixus fuisti, ac nos in tua recta fide conserva. Et quam nobis commisisti rempublicam eam ad tuam gloriam auge et tute, intercedente sancta Deipara Virgine Maria. »

Celebrat Josephus lib. XII *Antiq.* cap. II, mensam, quam templo Hierosolymitano dono misit Ptolemeus Philadelphus rex Aegypti, ut ab Eleazaro pontifice impetraret septuaginta interpretes, qui S. Scripturam ex hebraeo in graecum idioma converterent. Erat enim tota ex auro, longa duos cubitos cum dimidio, lata unum, alta sesquicubitum. Ornata erat cymis versatilibus, et sculpturis egregiis. Exterior autem lorice facies gemmis pulchris, ovali specie distinguebatur. Huic subjecta erat corona per circuitum, omne genus fructuum representans, dependentibus racemis, et specieis emergentibus, et malis puniceis intersertis, quae omnia constabant e lapillis colorum nativum fructuum referentibus, et auro circum totam mensam revinctis. In mensa autem sculptus erat Masander magni praefixi, gemmis per medium tanquam stellis variegatus, carbunculo et smaragdo suavissime radianibus. Basis facta erat e carbunculo palmum lata, crepidinis specie; qua vero pedes innitebantur, octo digitorum

latitudine. Tanta erat artis subtilitas, ut persilante vento agitata, naturae, non artis, opus videretur: crassitudo autem mensae erat semicubitalis. Haec et plura Josephus.

Ab his discamus exhibere Deo mensam honoratam et magnificam, non cum Judaeis vilem et despectam. Id faciemus mystice, si animam nostram omni virtutum genere adornatam Deo offerimus. Ipsa est enim quasi microcosmus Deo, qui macrocosmus est, dicanda; ac praesertim si opera charitatis exerceamus. Hiscie enim mensam instruimus, non tam pauperibus quam ipsi Deo; in hac enim ipse delectatur et quasi epulatur.

Tropologicae S. Hieronymus: « Polluimus, ait, panem, id est corpus Christi, quando indigne accedimus ad altare, et sordidi mundum sanguinem bibimus et dicimus: Mensa Domini despecta est, non quod hoc aliquis audeat dicere, sed opera peccatorum despiciunt mensam Dei. » Unde de talibus ait Apostolus I Cor. cap. x, 20: « Non potestis calicem Domini bibere, et calicem demoniorum: non potestis mensae Domini participes esse, et mensae demoniorum, » etc. Kursum pollutum panem et mensam Dei, ac in ipsam Deum jaec contumelias, ait S. Hieronymus, doctor et praedicator, qui verbum Dei, quod est panis animae, docet propter lucra, vel humanam gloriam, ac divitibus blanditur, peccatores honorat, et pauperes sanctos repellit, « mensam Scripturarum Dei mensis idolorum, secularisque doctrinae putans esse communem. »

Vers. 8. **S. SI OFFERTIS CAECUM AD IMMOLANDUM, NONNE MALUM EST?** — Ita et Septuaginta ac Chaldaeus vertunt interrogative, *q. d.* Omnino malum est, quia contra legem *Levit.* cap. XXI, 23, quae poscit victimam integram et vitio carentem. Recentiores, ut Vatablus et Taurina, vertunt affirmative: « Cum hostiam caecam sacrificatis (supple, dicitis), non est malum, » sed bonum et licitum. Peccabant ergo avari sacerdotes, qui ut oblationes suas suaque lucra auferent, nullam respectant victimam a populo oblatam, etiamsi caeca esset vel manca; imo pro integra a populo oblata, ipsi e suo grege substituebant claudam vel mutilam, integram sibi reservantes.

Ita peccant hodie christiani, qui pro decimis et primitiis dant manipulos, vel animalia deteriora, meliora sibi retinentes; qui filios claudos, luscios, stolidos, ineptos detrudunt in monasteria, vegetos et acres tradunt mundo; qui tempus juvenutis floride dant carni et sanguini, tempus senectutis efflorescunt dant pietati et Deo, etc.; qui meliores horas dant studiis, deteriores orationi: Dei enim majestatem contemnunt, qui ei seipsos anteponunt, ut sibi potiora, Deo pejora attribuant. Si tales et talia offerent principi, vel regi, nonne vapularunt? Qui semesas a porcis vel canibus escas regi apponeret, mulcetur; non mulcetur is qui offert Deo semesa a diabolo, et aliquid adhuc diabolicum exhalantia?

Symbolice, Remigius et S. Hieronymus: « Victima, inquit, Dei est bonum aliquid, ut oratio, elemosyna, etc. Verum caeca est victima, si animus offerentis non est illustratus luce veritatis; vel si non est simplex intentio ejus qui offert. Claudia est orationis victima ejus, qui duplici mente accedit ad deprecandum Dominum. Debilis est, qui Christum non habet, qui est Dei virtus et sapientia. Istiusmodi victimae si offerantur, minime Deo placere possunt, sed potius reum faciunt offerentem. » Manca est obedientia, quae subiecit superiori voluntatem, non intellectum; manum, non animum (1).

OFFER ILIUD DUCI TEO (ET VIDE) SI PLACERIT EI. — *q. d.* Videbis utique quod non placebit ei, sed summe displicebit, doneque tua res patet, quin et indignabitur tibi: censebit enim se a te contemni et vilem reputari, quod tam vilia, puta caeca, clauda, manca animalia offeras, et integra tibi reserves. Si ergo talia non audeas offerre duce tuo homini mortali, quomodo Deo immortali ea offerre audeas, qui est Rex regum, et Dominus dominantium?

AUT SI SUSCEPERIT FACIEM TUAM. — puta te humique munda, quod erit et facie tua ei obversata: facies enim index est animi et mentis, totumque hominem et personam ipsam representat. Nam facies decora, honesta, liberalis, reverens, meretur suscipi, hilarique et benigno vultu a principe, et multo magis a Deo suscipitur: facies vero indecora, turpis, avara, impudens, irreverens, ab hisdem despicitur et rejicitur, *q. d.* Dux et princeps tam avaram et impudentem faciem, quae tam avaram et impudentem munus sibi offert, non acceptabit, sed adversabitur; quanto magis ergo eadem non acceptabo, sed aversabor? Sic de Job reverente, patiente et pio ait Deus cap. XLII, 8: « Job autem servus meus orabit pro vobis, faciem ejus suscipiam. »

9. ET NUMC DEPRECAMINI. — Hiscie verbis non ironice, ut voluit Clarus et Arias, sed serio hortatur eos ad poenitentiam, ut patet ex sequentibus. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Haymo, Rupertus, Lyranus et alii.

DE MANU ENIM VESTRA (ita Hebraeus, Chaldaeus, Septuaginta, Taurina et alii: perperam ergo Pagninus vertit: *De manu nostra*) FACTUM EST HOC, — *q. d.* Non patrum hoc scelus est, sed vestrum; non tam laicorum est culpa, quam vestra, o sacerdotes (eos enim alloquitur, ut patet *Vers. 6*). Vos ergo suppliciter deprecamini vultum Dei, qui cum offensistis et ad indignationem concitastis. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Lyranus

(1) **Vers. 7.** « Offertis super altare meum panem pollutum, » id est sacrificia impura, ut ex *vers. seq.* patet. **לֶחֶם** *lechem* universim cibum et victum notat. Et omnia quod Deo offertur, si panis sit, sive victima, dicitur panis Dei, *Levit.* III, 11; XVI, 8. Notandum membrum primum versus septimi possumus continere ad interrogationem propositam versus sexto extremo.

Symbol.

Vers. 9

Moraliter, de templo- rum ac- natu.

Mensa sacra pretiosa Justiniani imp- ratoris.

Mensa sacra Prae- mi Phila- delphi.

Quatuor causas neglectio- nis sacro- rum. Prima.

Secunda.

Tertia.

et alii. Aliter Vatablus, q. d. De manibus vestris, id est ab operibus manuum vestrarum profecta est hæc maledictio, de qua dicitur in sequentibus, vers. 14 : « Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino. »

Si quomodo suscipiat facies vestras, — id est vos vestrasque oblationes, ut dixi vers. 8. Aliqui ex hebræo sic vertunt : Nam auferet, id est si quo modo auferat a vobis faciem, scilicet suam iratam, aut vestram tristem malisque oppressam, ostendendo vobis faciem hilarem, eaque vos exhilarando. Hebræum enim נָשָׂא nasa et suscipere, et tollere vel auferre significat. Aliter Theodoretus, q. d. Num sine penitentia et deprecatione venis vos in gratiam recipiam?

10. QUIS EST IN VOBIS QUI CLAUDAT OSTIA (templi) ET INCENDAT (perperam Complutensia legunt, non incendat) ALTARE (hoc est, altaris ignem, et per ignem victimas ac thymiama, quæ quotidie in altari cremantur Deo) MEUM GRATUITO? — q. d. Nemo vestrum gratis templo et altari servit, sed laboris sui stipendia percipit, et ex altaris oblationibus sustentatur et vivit; cur ergo illud meumque in eo ollum negligitis, et negligenter peragitis? Si enim non religionis et Dei intuitu, certe mercedis respectu, et obligatione justitiæ obstricti, deberetis hoc munus vestrum ad quod pretio conducti estis, diligenter et accurate obire et prestare. Ita S. Cyrillus, S. Hieronymus et alii. Nota, ad verbum ex hebræo sic vertit Tigurina : Ad hæc quis ex vobis ostia claudat? num vero in ara mea gratis incenditis? quod Noster aliis verbis, sed clariore sensu expressit, dum vertit : Quis est in vobis qui claudat ostia, et incendat altare meum gratis? Alii vero cum Septuaginta et Chaldaeo contrarie vertunt hoc modo : Quis est in vobis qui claudat fores, ut non accendatis altare meum gratis? q. d. Utinam aliquis vestrum clauderet fores templi, ut non uratis super altare meum victimas hæcè pollutas frustra, sive in vanum. Nam illæ mihi non placent, sed placet pura mincha Christi, quæ toto orbe offertur, ut sequitur. Ita Theodoretus, Vatablus et Clarius. Unde et S. Hieronymus notat græcum δωρεάν, id est gratuito, verti posse, in gratia : « ut videlicet, inquit, gratiam non habeant altari Domini serviendi, sed ea priventur. » Hic secundus sensus valde tam hebræo, quam sequentibus coheret et respondet : atque hebræum חִנָּם chinnam sæpe significat gratis, frustra, in vanum, ut Psal. xxxiv, 19 : « Odio habuerunt me gratis, » hebraice chinnam.

NON EST MIHI VOLUNTAS IN VOBIS, DICIT DOMINUS. — Tigurina : Non est mihi in vobis beneplacitum, id est non mihi placetis, non estis mihi grati ob vestram irreligiositatem, neglectum et contemptum sacerorum. Hebræum enim פָּנִים chepeth significat placitum, beneplacitum, complacentiam, affectumque amoris et benevolentie, quem Septuaginta vertere et vocare solent εὐδοκία. « Et (id est

ideirco) munus (hebraice מִנְחָה mincha, de quo paulo post) non suscipiam de manu vestra. » Vetera enim sacrificia non placebant ex opere operato, uti placent in lege nova, sed tantum ex opere operantis. Cum ergo hic operantes et sacrificantes displicerent Deo, displicebant et sacrificia; ideoque per Christum cum Synagoga, lege et gente sunt abolita. Idem fiet christianis. Audi S. Chrysostomum in cap. xx S. Matth. : « Prius, ait, in vallibus fiet obscuritas, die declinante ad occasum. Quando ergo colles videris obscurari, quis dubitat, quin jam nox est? Sic primum in secularibus et laicis christianis incipit prævalere obscuritas peccatorum. Nunc autem quando jam vides, quod sacerdotes positos in summo vertice spiritualium dignitatum, qui montes et colles dicuntur, apprehenderit iniquitas tenebrosa, quomodo dubitetur quia finis est mundi? » Idem in cap. xxiv Matth. homil. 47 : « Si pars aliqua domus, inquit, fuerit decisa, cum labore tamen possibile est ut reparetur. Si autem ipsum fundamentum fuerit conquassatum, quid faciet paterfamilias, nisi in aliquo loco nova jaciatur fundamenta, et lapides de priori loco transvectans, aliam sibi edificet domum? Sic et in spiritualibus, si quidem populares peccaverint, per penitentiam corriguntur; si autem dissipatum fuerit ipsum sacerdotium, quod est populi fundamentum, quid faciat Deus? juxta illud Christi : Vos estis sal terræ, quod si sal evanuerit, in quo satietur? Ad nihilum valet illud, nisi ut mittatur foras, et conculectur ab hominibus, » Matth. cap. v, 13.

11. AB ORTU ENIM SOLIS USQUE AD OCCASUM, MAGNUM EST NOMEN MEUM IN GENTIBUS, — q. d. Nolo amplius angustis Judææ finibus contineri, arcta mihi est Jerusalem, angustum templum; coarctator in Palestina, cælum enim et terram ego impleo. Quare par est ut totus mundus sit mihi templum, ut omnes gentes ubique me colant victimis et sacrificiis. Quocirca brevi per Christum efficiam ut nomen meum gentibus toto orbe prædicetur, illeque me ubique agnoscat, adorent, celebrent.

ET IN OMNI LOCO SACRIFICATUR, ET OFFERTUR NOMINI MEO OBLATIO MUNDA. — « Sacrificatur et offertur, » id est brevi per Christum et Apostolos sacrificabitur et offertur : Propheta enim propheticæ loquitur, et prophetat de futuris, q. d. Nolo, o sacerdotes Judaici, vestra sacrificia, sed brevi ea abolebo, tum quia impura et polluta sunt, tum quia uno in loco a pauculis Judæis offeruntur. Quocirca eis per Christum surrogabo sacrificium aliud, quod in se purissimum erit et sanctissimum, quodque ubique terrarum a quibuslibet gentibus mihi offertur.

Quæres, quenam hæc oblatio munda? Primo, Judæi respondent esse preces, quas Judæi pi inter gentes dispersi ubivis locorum Deo offerebant. Unde Chaldaeus vertit : Ego recipiam preces

Oblatio mundi que? Prima significatio.

vestras, et nomen meum sanctificabitur per manus vestras, et erit sicut oblatio munda coram me. Verum hoc ex textu patet esse falsum. Nam rejicit hic Deus sacrificia Judæorum dicens : « Non est mihi voluntas in vobis. Et munus non suscipiam de manu vestra; » eisque opponit sacrificia gentium, eaque acceptat.

Secunda. Secundo, Hugo censet esse oblationem quam gentes proselytæ et Deum Judæorum agnoscentes offerebant in templo Hierosolymitano. Sed obstat in omni loco, quod perperam invertit Hugo, explicatque, q. d. Ex omni loco.

Tertia. Tertio, Arias accipit oblationes et victimas, quas gentes tempore Malachie, Deum verum ex motu colorum et gubernatione universi agnoscentes, ubivis locorum ipsi offerebant. Verum gentes sacrificabant Jovi, Herculi, Belo, non Deo vero : Jovem enim ponebant gubernatorem universi. Pauci enim gentium, ut Job ejusque amici, Deum verum agnoverunt et colerunt; ceteri omnes colerunt idola, quæ proinde in Scriptura dii gentium nominantur.

Quarta. Quarto, Calvinus et heretici, qui negant omne sacrificium legis novæ proprie dictum, accipiunt oblationem mysticam, puta Dei cultum per fidem, spem, charitatem, orationem, invocationem et laudem, atque opera pia, præsertim charitatis et elemosynæ, aut conversionis animarum. Idem censent Clarius et Vatablus, quibus favere videtur Tertullianus lib. V Contra Judæos : sed idem adversatur iis, lib. III Contra Marc. xxii, ubi se explicet, et per oblationem mundam accipit sacrificium Eucharistiæ, Deique laudes et hymnos, qui cum ea cani solebant : qua de causa ipse sub oratione et hymnis solet intelligere Eucharistiam, sicut et alii Patres subinde eam vocant εὐχαριστία, id est orationem, preceationem sacram, liturgiam; imo ideirco vocatur Eucharistia, id est gratiarum actio.

Verum dico, de fide est hæc oblatio mundam esse sacrificium corporis et sanguinis Christi in Eucharistia. Unde patet contra hereticos, Eucharistiam non tantum esse sacramentum, sed et sacrificium. Probatur primo, quia pro oblatio hebraice est מִנְחָה mincha, quæ vox licet ex sui origine significet quodvis munus, donum, oblationem, sacrificium; tamen a Mose et Deo appropriata est uni sacrificio, ut scilicet proprie significet sacrificium farreum, quod fiebat ex farina vel pane, quodque describitur Levit. ii, ut ibi dixi. Hoc autem mincha, sive sacrificium farreum, erat proprie dictum sacrificium, ut patet Levit. ii, eratque typus sacrificii eucharistici : utrobique enim offertur farina et panis, sed in Eucharistia transubstantiatus et transmutatus in corpus Christi. Cum ergo mincha typicum et judaicum fuerit proprie dictum sacrificium, sequitur multo magis mincha verum et christianum, puta Eucharistiam, esse verum et proprium sacrificium. Unde Septuaginta vertunt : In omni loco

incensum offertur mihi, et sacrificium mundum; Arabicus : Ab ortibus solis ad occasus ejus nomen meum glorificatum in gentibus, et offertur ad me victimas, et incensa nomini meo in omni loco; Syrus : In omni loco faciet mihi incensa, et offertur nomini meo oblationes mundas; Tigurina : In omni loco nomini meo incensum, et mola pura offertur. Mola enim pura est sacrificium farreum, vel farina qua victimæ immolandæ caput aspergebant : unde ab hac mola dictum est verbum immolo. Alludit Malachias ad sacrificium jugs, quod quotidie tam mane quam vespere offerebant, in quo victima erat agnus, cum decima parte similia conspersæ oleo, Exod. cap. xxxi, 38. Agnus enim representabat Christum, similia speciem panis, sub qua ipse in Eucharistia immolatur.

Secundo, idem inquit vox munda, q. d. Hoc mincha erit in se munda et sancta victima, ita ut semper maneat munda, etiamsi eam offerentes sint immundi. Talis autem est sola Eucharistia, in qua victima est ipse Christus mundissimus, et Sanctus sanctorum.

Tertio, quia Malachias solis hic loquitur sacerdotibus Aaronicis, ut dixi vers. 6, eorumque mensæ et victimis pollutis opponit sacerdotes, altare, et victimam mundam legis novæ. Ergo loquitur de sacrificio non metaphoricè et mystico; sed genuino et proprie dicto. Hæc enim tria, scilicet sacerdos, altare et sacrificium sunt correlativa, ut ubi unum est, cætera duo adesse necesse sit. Sacerdos enim est sacrificii, quod in altari offertur, sacerdos; et vicissim, sacrificium in altari oblatum, est sacerdotis in altari sacrificantis sacrificium. Cum ergo hæc tria vere fuerint in veteri lege, quæ fuit typus legis novæ, sequitur in lege nova quoque veros et proprios esse sacerdotes, altaria et sacrificia, præsertim quia nulla unquam Ecclesia, aut religio, imo nulla gens Deum vel idolum colens, fuit sine sacerdote et sacrificio. Natura enim dicitur Deum colendum esse latria et sacrificio.

Quarto, idem convincit vox sacrificatur, pro quo hebraice est קָטַר qatar, id est adolebit, incenditur, suffumigatur, crematur. Oratio autem non incenditur, nec crematur, sed victima propria dicta. Unde mactar idem est quod sacrificatur, quia olim omne sacrificium Deo cremabatur. Jam autem in Eucharistia non crematur, sed alio modo digniore Deo sacrificatur, et in honorem ejus transubstantiatur, et manducando consumitur : de quo mox plura.

Quinto, idem ostendit in omni loco et in gentibus. Nullum enim est sacrificium quod ubivis gentium a fidelibus offeratur, nisi Eucharisticum.

Sexto, ita hunc locum intelligendum esse docet Concilium Tridentinum, sess. XXII, cap. 1, omnesque Patres et doctores, nimirum S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius, Rupertus, Haymo, Hugo, Lyranus, Ribera hic, item Clemens Romanus, lib. VII Constitut. Apost. cap. xxxi, S. Marcialis,

epist. ad Burdegal. cap. III, Irenæus lib. IV, cap. XXXI, Justinus *Contra Tryphon.*, Cyprianus lib. I *Contra Judæos*, cap. XVI, Cyrillus, *Catech.* 16, Eusebius lib. I *Demonstrat.* cap. VI, S. Augustinus lib. XVIII *De Civit.* cap. XXXV, S. Chrysostomus in *Psalm.* XCV, et orat. 2 *Contra Judæos*, Tertullianus loco citato, Damascenus lib. IV cap. XIV, insuper Rabbinus, ut R. Samuel, tract. *De vero Messia ad R. Isaac*, cap. XX, et alii apud Galatinum lib. XI, cap. XI; vide Bellarminum lib. I *De Missa*, tolo cap. X, ubi omnia hereticorum effugia confutat (1).

Objiciunt Calvinus et Antonius Sadeellus, alii que qui Missam missam faciunt, *mincha* hic tropice sumi pro pura religione et spirituali Dei cultu, quo Deum mente colimus et adoramus; quia, inquit, pro *sacrificatur* hebraice עֲשֶׂה מִנְחָה, id est offertur thymiama, adoletur suffitus, vel incensum, ut vertunt Septuaginta. Atqui nullum est thymiama quod in lege nova proprie dictum Deo offerimus, sed tantum mysticum, scilicet oratio et puras Dei cultus: ergo ille hic intelligitur. Respondeo, radix *muctar* est מִנְחָה עֲשֶׂה, quod licet proprie significet suffire, suffumigare, adolere incensum; tamen sæpe per metalepsin significat *sacrificare*: quia in sacrificio olim victima incendebatur, itaque per ignem et fumum ascendebat ad Deum: ita docent omnia lexica, omnesque Hebræi. Eucharistia ergo est oblatio munda, que *muctar*, id est *sacrificatur* Deo. Adde, alludi ad *mincha* vetus et judaicum, cui thus imponebatur, quod totum Deo proprie *muctar*, id est suffumigabatur et cremabatur, juxta legem *Levit.* cap. II, 2: per thus enim, quod omnium gentium usu et ritu Deo adoletur, significabatur rem hanc, puta *mincha*, id est sacrificium farreum, Deo offerri et sacrificari. Unde et in nostris solemnibus Missis adhibetur thurificatio. Per hanc ergo thurificationem Propheta metonymice intelligit sacrificium, cujus illa est index et symbolum, imo pars aliqua; sed de hoc mox plura. Jam verba singula pressius examinemus.

IN OMNI LOCO, — quia nihil ita Dei nomen et gloriam toto orbe celebrat et magnificat, ac sacrificium Eucharistiae, quo Christus ipse se in vic-

(1) Et verissime non potest, ut observat Dr. Frid. Liebermann in *Institut. Theol.* tom. IV, part. I, nostro loco aliud sacrificium intelligi, quam Eucharistia. Non sacrificium crucis, quod non offerbatur in omni loco; non sacrificium precum et bonorum operum: nam *primo*, Propheta loquitur de quodam sacrificii genere, quod ante non fuit; sed spiritualia sacrificia in veteri etiam lege fuerunt; *secundo*, Malachus loquitur de sacrificio externo et visibili, per quod nomen Dei inlaeseci; illudque opponit sacrificiis Judæorum, que polluta erant. Quanam autem esset hæc oppositio, si de spirituali sacrificio ageret? An ex parte offerentium? Sed etiam inter christianos impuri esse possent. Ergo in hoc oppositio est, quod res ipsa, qua nunc offertur, immunda esse nequeat.

timam Deo Patri offert per manus sacerdotum suorum, ut paulo post ostendam.

SACRIFICATUR. — Septuaginta, Figurina et Paganus, *incensum offertur*; Syrus, *ponunt incensa*, thurificat; Arabicus Antiochenus, *faciunt mihi incensa*; Arabicus Alexandrinus, *affrant ad nos incensa*. Hebræum enim *muctar* est participium passivum conjugationis Hophal, quod proinde vel ut nomen, significans *thymiama*, incensum, suffitum; vel ut verbum, aut potius verbale, significans *adoletur*, incenditur, accipi potest; ut nomen acceperunt Septuaginta, ut verbale Noster.

Ubi nota Eucharistiam hic vocari *incensum* vel *thymiama*. *Primo*, quia continet Christi corpus, quasi hostiam, Deo in ara crucis igne charitatis incensam, que quasi thymiama odorem suavisimum Deo exhalavit, quo ejus iram placavit, et quæ hominibus reconciliavit. *Secundo*, quia Eucharistia conficitur et conditur sacris precibus, que sunt thymiama Deo, juxta illud *Psalm.* CXL, 2: «Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.» Ita S. Chrysostomus in *Psalm.* XCV: «Dilucide, inquit, mysticam interpretatus est mensam, que est incrementa hostia. *Thymiama* vero *purum* appellat sacras preces, que post hostiam offeruntur. Hic enim suffitus Deum refocillat, non is qui a terrenis radicibus sumitur, sed qui a puro corde exhalatur.» Denique Eucharistia vocatur *incensum*, quia non tantum representat, sed et reipsa continet Christum in ara crucis pro nobis incensum, id est dolore et amore totum, Deoque sacrificatum.

Tropologice, thymiama sunt ignite orationes, suspiria et vota tam sacerdotum quam fidelium, dum Eucharistiam vel consecrant et conficiunt, vel sumunt et manducant, juxta illud quod *Apolycop.* cap. IV, 8, angeli dicuntur habuisse et obtulisse Deo «phialas aureas plenas odoramentorum, que sunt orationes sanctorum.» Quocirca S. Chrysostomus, homil. ad *popul. Antioch.*: «Igitur, inquit, tanquam leones ignem spirantes ab illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles, et caput nostrum mente revolventes, et charitatem quam nobis exhibuit.»

OFFERTUR. — Hebraice מִנְחָה מִגִּישׁ, id est offertur, adducitur, offertur, applicatur, propinqua fit. Radix enim מִנְחָה *nagas* significat *accedere*, appropinquare: victimæ enim et dona que Deo offeruntur, ad illum quasi accedunt et appropinquant, presertim Eucharistia, in qua victima est ipse Christus Dei Filius.

OBLATIO. — Hebraice מִנְחָה *mincha*, id est munus, donum, quod Deo adducitur, donatur, offertur, a radice מִנְחָה *nacha*, id est adduxit, dedit, obtulit. Porro *mincha* proprie erat sacrificium farreum, puta farinæ et panis, *Levit.* II, quod proinde sua forma et specie, erat expressa figura Sacramenti et sacrificii Eucharistie: unde et cum illo in jugi sacrificio agni, quotidie libabatur vinum juxta legem *Exod.* cap. XXIX, 40, quod re-

presentabat alteram speciem Eucharistie, scilicet vini, sub qua ex vi verborum consecrationis ponitur et immolatur sanguis Christi, uti sub specie panis vi eorumdem ponitur corpus Christi. Insuper, cum *mincha* adolebant et offerebant oleum, thus et sal: oleum significat misericordiam Christi, quam in hoc Sacramento et sacrificio quotidie quasi novam et redivivam nobis exhibet: thus, ejusdem religionem et odorem suavissimum, quo se Patri in cruce immolavit, et rursum in Eucharistia immolat: sal, æternitatem et incorruptionem, quam in beata resurrectione per Eucharistiam nobis afferet, uti ipse promisit Joannes cap. VI, 53. Plura de his dixi *Levit.* II. Sic et præseas gentium, qui pulvis et pane potius quam carne vescantur, victimas fuisse incrementas et puras, id est farreas, non carneas, docet Ovidius lib. I *Pastor.*:

Ante deos homini quod conciliare valeat
Far erat, et puri lucida mica salis.

MOLA SALTIS. Ideoque in sacrificiis mola, que vocabatur, ex farre et sale constabat: Mola enim, ait Festus Pompeius, nihil aliud erat, quam far tostum et sale aspersum; et quod eo molito hostiæ aspergerentur, inde mola nomen invenit: quam proinde, Virgilius lib. II *Æneid.*, salsas fruges appellat:

Et salsæ fruges, et circum tempora vitæ,

Sic et Tibullus lib. III, *eleg.* IV:

Et vanum metens hominum genus, omnia nocitas
Farre pio placant, et saliente sale.

RURSUM OVIDIUS lib. IV *Pastor.*:

Farra Deo, micaque licet salinitas honorem
Delis, et in veteres thura gran focos.

Idem, lib. I *Pastor.*:

Iude vocor Janus, cui cum cereale sacerdos
Impouit libum farraque mixta sale.

Quin et Arnobius lib. II *Contra Gentes*, docet farreas victimas fuisse ante thuris notitiam et usum: «Thus, ait, neque ipse Romulus, aut religionibus artifex comminiscendis Numa, aut esse scivit, aut nasci, ut pium far monstrat, quo peragi mos fuit sacrificiorum solemnium munia.»

MUNDA. — *primo*, quia corpus Christi, quod in Eucharistia offertur, est mundissimum et sanctissimum, utpote ex Virgine operâ Spiritus Sancti efformatum, ipsique Deo hypostatice unitum. *Secundo*, quia nulla indignitate aut malitia sacerdotum, vel offerentium inquinari potest, inquit Concilium Tridentinum, Sess. XXII, cap. I. Etsi enim sacerdos esset impissimus, Eucharistia tamen semper suam munditiam retinet, vimque mundandi ex seipsa, sive ex opere operato. *Tertio*, quia Eucharistia homines non tantum a peccatis, sed a peccatorum causis, puta a concupis-

centiis, tentationibus, passionibus emundat, ac peccandi occasiones vel amovel, vel ad eas superandum robur addit.

Denique tres erant species sacrificii a Deo Judæis præscriptæ, *Levit.* I. *Prima* erat holocaustum, puta bos, ovis aut columba, que tota in Dei honorem comburebatur. *Secunda*, hostia pro peccato, ad illud scilicet explandum. *Tertia*, victima pacifica, qua scilicet pro pace, id est salute et beneficiis, vel jam oblentis, Deo gratias agebant, vel pro oblinendis supplicabant. Hæc tribus in lege nova successit unicum sacrificium Eucharistie, quod eminenter tres hæc species in se complectitur. Ipsa enim est dignissimum Deo holocaustum, quo summa Dei majestas colitur et honoratur, estque refectio et repetitio holocausti illius, quo Christus se totum Patri in ara crucis obtulit et immolavit. Ipsa pariter est sacrificium propitiatorium pro peccatis, juxta illud *Hebr.* cap. X, 6: «Holocausta pro peccato non tibi placentur; tunc dixi: Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, ut faciam, Deus, volun tatem tuam.» Et vers. 10: «In qua voluntat sanctificasti sumus per oblationem Jesu Christi.» *Tertio*, Eucharistia est sacrificium pacificum, quo Deo de omnibus donis perceptis gratias agimus, et pro percipiendis obsecramus.

Moraliter, discere quam purus et sanctus debeat esse sacerdos, qui oblationem purissimam, imo ipsam puritatem, Christum, inquam, Sanctum sanctorum, consecrat, tangit, manducat, distribuit, quod angelis non est concessum. Angelica ergo, et plusquam angelica puritas requiritur, ut angelorum Dominum suscipiamus, imo conficiamus. Judæis itaque, et multo magis christianis edixit Deus, *Levit.* cap. XX, 26: «Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego Dominus, et separavi vos a ceteris populis, ut essetis mei.» Et cap. XXII, 32: «Ego Dominus qui sanctifico vos.» Vide ibi dicta, et *Levit.* IX, in fine cap. Vere noster Thomas Theodidactus lib. IV *De Imitat. Christi*, cap. XII: «O quam magnam, inquit, et honorabile est sacerdotum officium, quibus datum est Dominum majestatis verbis sacris consecrare, labiis benedicere, manibus tenere, ore proprio sumere, et ceteris ministrare! O quam munde debent esse manus ille, quam purum eos, quam sanctum corpus, quam immaculatum cor sacerdotis, ad quem toties ingreditur auctor puritatis! Ex ore sacerdotis nihil nisi sanctum, nihil nisi honestum et utile procedere debet verbum, qui tam sæpe Christi suscipit Sacramentum. Oculi ejus simplices et pudici, qui Christi corpus solent intueri. Manus pure et in celum elevatæ, que Creatoris cœli et terræ solent contrectare. Sacerdotibus specialiter in lege dicitur: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester.»

QUA MAGNUM EST NOMEN MEUM IN GENTIBUS. — Vox quia partim proprie et causaliter accipi potest,

Moraliter. —
quam purus doctus sacerdos.

Eucharistia dicitur munda tripliciter.

g. d. Causa cur gentes Deo offerent oblationem tam puram et nobilem, quam est ipsa Christi Filii Dei caro et sanguis, est, quia magni me memque nomen aestimabant; credent enim et profitebantur me esse summum et augustissimum numen, ideoque summam et augustissimam hostiam jam dictam mihi offerent. Partim improprie et consecutive, ut more Hebraeo quia non significat causam, sed consecutionem et effectum, g. d. Ex hac hostia Eucharistiae consequetur ut nomen meum magnificetur; per hanc hostiam mire glorificabor ego, nomenque meum.

Quæres: Unde, et qua ratione? Respondeo *prima*, quia Iudei et gentiles offerbant Deo, vel diis suis oves, boves, capras, fruges, aliasque creaturas, ut protestarentur Deum esse omnium creatorum causam, principium et finem, seque ab illo omnia bona accepisse, accipere et postulare. Christiani vero loco creaturarum offerunt Deo in Eucharistia Christum Dominum Dei Filium, qui est primogenitus omnis creaturae. Quanto ergo Christus creator nobilior est omni creatura, tanto magis hac sui victoria honoratur et glorificatur Deus præ victimis Iudeorum et Gentium.

Secunda, quia oves, boves et caprae non sunt condigna preta peccatorum: Christi autem caro et sanguis condigna sunt. Iis ergo satisficit ex æquo offensæ et iustitiæ Dei, ac consequenter Deus Deique iustitia per illa summe honoratur, placatur, conciliatur.

Tertia, quia per Eucharistiam Deo uni veroque oblatam, exclusa sunt idola et idololatria, id est sacrificia idolis immolata; ac consequenter Deo sua unitas, dignitas et majestas apud gentes toto orbe est restituta. Agnoscunt enim et profitentur in Eucharistia, se nulla alia deorum numina quæ prius coluerant, sed solum Deum verum credere, colere et adorare.

Quarta, quia per hanc Christi victimam agnoscitur summa Dei bonitas, quæ filium suum nobis dedit in redemptorem; et iustitia, qua peccatum punivit morte sui Filii unigeniti; et sapientia, qua modum invenit salvandi nos; sed ita ut simul satisfaceret suo honori, et iustæ vindictæ, nimirum mittendo filium suum in carnem, qui in ea patiens et moriens satisfaceret læsæ majestati divine; et potentia, qua tam augustam hostiam sibi commensam et æqualem insinuit. Idem videre est in cæteris Dei attributis, quæ per Christum orbi innotuerunt.

Quinta, quia in Eucharistia « memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus, » dum « escam » tam augustam « dedit timentibus se, » *Psalm.* cx. 4. Eucharistia enim reficit nobis beneficium creationis, redemptionis, justificationis, glorificationis, cæteraque omnia, ut ostendi *Zachar.* cap. xi. 17.

Sexta, quia Eucharistia est miraculum miraculorum, opus operum Dei, portentum sæculorum, juxta illud *Zachar.* cap. ix. 17: « Quid enim bo-

num ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virginum? » Quapropter S. Dionysius, *Ecles. hierarch.* cap. ii, Eucharistiam vocat « omnium sacramentorum consummationem, divinissimum et sacrosanctum Sacramentum, sacrosancta et augustissima mysteria. » S. Marialis, *epist. ad Burdigal.* cap. iii et iv, Eucharistiam nuncupat « communionem Dei vivi, mensam divinam, et escam in fide perfecta totam cælestem, » *Irenæus* lib. IV, cap. xxxii, « novi Testamenti novam oblationem; » S. Cyprianus lib. *De Cena Domini*, « cibum inconsumptibilem; » Optatus Milevitanus, « pignus salutis æternæ, tutelam fidei, spem resurrectionis; » S. Ephrem, lib. *De Natura Dei minime scrutanda*, « ignem immortalem: Hoc sane, inquit, excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemque sermonem, quod fecit nobis unigenitus Filius Christus salvator noster: ignem et spiritum manducandum ac bibendum prestitit mihi, corpus scilicet et sanguinem suum. » S. Chrysostomus, *homil. 44 in epist. I ad Cor.*: « Cum benedictionem, inquit, dico, Eucharistiam dico, et dicendo Eucharistiam, omnem benignitatis Dei thesaurum aperio. Etenim cum calice inarrabilia Dei beneficia consecuti sumus, » etc. S. Cyrillus *catech. 4*, ait per Eucharistiam nos fieri « christophoros, et divinæ naturæ consortes. »

Septimo, quia per Eucharistiam participat tam sacerdos, quam offerentes et assistentes, imo omnes fideles totius Ecclesie, sanguinem, redemptionem, omniaque merita Christi. Rursum, per illam omnis gratia cum suo fonte et auctore, puta Christo, ad nos derivatur. Quocirca vere et sapienter noster Thomas Theodidactus, lib. IV *De Imit. Christi*, cap. v: « Quando, ait, sacerdos celebrat, Deum honorat, angelos laudat, Ecclesiam ædificat, vivos adjuvat, defunctis requiem prestat, et sese omnium bonorum participem efficit. » An non hæc est magna nominis Dei gloria, magna Dei laus et glorificatio? Hinc vocatur *Eucharistia*, quia ipsa est summa gratiarum actio. Nihil enim majus pro beneficiis naturalibus et supernaturalibus quæ accepimus, Deo reddere possumus, quam Christum ipsum: Christus enim omnia alia Dei beneficia exæquat, imo in immensum superat. Quocirca S. Chrysostomus lib. VI *De Sacerdotio*: « Per id tempus, ait, et angeli sacerdoti assident, et cælestium potestatum universus ordo clamorem excitat, et locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. » Confirmat id visione viri sancti, asserentis se in Missa « angelorum multitudinem conspexisse, fulgentibus vestibus indutum, altare ipsum circumdantem, sic capite inclinatum, ut si quis milites presente rege stantes videret. » Idem, *homil. De Eucharistia in Eucemis*: « Agnus, ait, Dei immolatur, Seraphim astant sex alis faciem tegentia. » Idem, *homil. 24*

in I ad Corinth.: « Dum in hac vita sumus, ut terra nobis cælum sit, facit hoc mysterium. Ascende igitur ad cæli portas, imo non cæli, sed cæli cælorum, et tum quod dicimus intueberis. Etenim quod summo honore dignum est, id tibi in terra ostendam, etc. Neque enim angelos, neque archangelos, non cælos, non cælos cælorum; sed ipsum horum omnium tibi Dominum ostendo. » Idem, lib. III *De Sacerdotio*: « Hoc ergo mysterium maxime horrendum verendumque quis tandem qui insanus minime sit, quique e potestate non exierit fastidire ac despiciari poterit? » S. Gregorius IV *Dial.* cap. LVIII: « Quis, ait, fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora, ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Jesu Christi mysterio angelorum choros adesse summis ima sociari, terrena cælestibus jungi, unum quid ex visibilibus atque invisibilibus fieri? »

Octavo, quia in Eucharistia exercentur summa fides, spes, charitas, religio, cæteræque virtutes, quibus Deum colimus et glorificamus. Fides, quia credimus Deo dicenti tibi vere esse corpus Christi, etiam visus, gustus, tactus, omnesque sensus contrarium iudicent, scilicet esse panem et vinum. Spes, quid enim non speremus a Deo, quem credimus summo dare Filium suum in cibum et sacrificium? Charitas, quis enim ea non accendatur, cogitans immensum Dei et Christi in nos amorem, quo se nobis totum dat et communicat? Religio, quis enim non summa veneratione colat Deum, quem presentem credit et videt? et ita de cæteris. Atque hæc fuit una e causis præcipuis, quare Deus Eucharistiam instituerit, nimirum ut daret obiectum et materiam excedendi omnes virtutes, ut iis eum coleremus et honorarem. Denique Eucharistia est manna omne delectamentum in se habens, et omnem saporis suavitatem, ideoque magno Deum datorem celebrans et deprædicans, ac quasi mata voce clamans: « Panem cæli dedit eis: panem angelorum manducavit homo. O quam suavis est, Domine, Spiritus tuus, qui ut dulcedinem tuam in filios demonstrares, pane suavissimo de cælo prestito insipientes repleas bonis fastidiosos divites dimittens erantes! » ut emit *Ecclesiæ*.

Sacerdos ergo, iurus ad altare, cogitet quantum opus adeat. Cogitet, et stupeat se esse legatum Ecclesie, imo totius orbis ad Deum, ut cum eo summa negotia tractet, nimirum ut nomine totius creature homagium Deo præstet, ac doxologiam et gratiarum actionem pro omnibus beneficiis a qualibet creatura perceptis; ut oret et propitiat Deum pro peccatis totius mundi; ut peccatoribus in infernum ruitur liberationem, veniam et gratiam impetret; ut omnium afflictorum morbos, tentationes, ærumnas Deo representet, opemque poscat; ut singulis fidelibus Dei gratiam, virtutum augmentum omniaque bona impetret; ut pro defunctis exoret, et pro tot mille-

nis animabus quæ in Purgatorio uruntur, supplicet. Denique ut sit mediator Dei et hominum, ac Christi ipsius personam subeat, itereque illud idem sacrificium quod Christus obtulit in cruce, ubi ipse tam victima fuit quam sacerdos. Quis hæc perpendens non percellatur, non stupeat, non accendatur?

12. ET VOS PELLESTIS ILLUD (scilicet, nomen Ver. 12. meum vile et quis pollutum effecistis) in eo quod dicitis (non tam verbis, quam re ipsa et factis): MENSA DOMINI CONTAMINATA EST. — « Mensa » Dei est altare. Redit ad sacerdotes sui ævi, quos arguere cepit vers. 5, g. d. Talis erit mea mensa et victima tempore Christi, qualem jam descripsi: Vos vero, o sacerdotes iudaici (uti copii dicere vers. 5) ex adverso ita villiter, sordide et indignè tractatis altare meum, meaque sacra et sacrificia, atque si essent res viles, sordida et pollute; ac hostia altari superposita esset res contemptibilis, pariter et ignis sacer, qui illam devorat et consumit. Ita S. Cyrillus. Causa hujus indignitatis fuit diuturnus in captivitate sacrorum neglectus, item paupertas Iudeorum, ac avaritia sacerdotum, uti dixi vers. 7. De igne etiam altaris contemnendo occasio fuit, quod hic post reditum e Babylone non e celo, ut prius, datur sit, sed ex aqua crassa accensus, ut patet II *Machab.* cap. 1, 21. Hebræa ad verbum habent: *Fructus, vel proventus ejus contemptibilis, et comedens illum* (hoc enim est *אכלו* *ochelo*): *fructus altaris est victima que in eo offertur: comedens illum, est ignis qui eam cremat et consumit. Unde Noster clare vertit: « Quod supponitur (altari puta holocaustum, aliave victima) contemptibile est cum igne qui illud devorat. » Jam alius punctis legunt *אכלו ochelo*, id est cibus ejus. Unde vertunt: *Fructus ejus contemptibilis, cibus ejus*, g. d. *Fructus mense Dei, qui est cibus in ea Deo appositus, puta hostia, vel victima altari imposita, est contemptibilis. Unde Chaldaeus vertit: Mensa Domini despecta est, et despecta sunt dona ejus; et Tigurina: Proventus ejus, nempè cibus ejus vilis; qui adeps victimæ, et intestina, que in altari Deo cremantur, sunt res viles et sordida, ait Valabius. Alter S. Hieronymus: Fructus, ait, vel proventus altaris est ignis (hic enim ex altari quasi nascitur et prodit); cibus vero ignis sunt victimæ, g. d. Vilis est ignis altaris; quia viles sunt victimæ, quas quasi cibum devorat.**

13. ET DIXISTIS: ECCE DE LABORE (Septuaginta, hæc Ver. 13. de afflictione sunt, g. d. Causam cur altare meum et victima sunt villa et sordida, rejicitis in vestros labores: excensatis enim vos paupertate et ærumnis, dicitisque quod nuper magna fatione et sumptu redeuntes e captivitate Babylonica, per omnem laborem vestrum vix adhuc tantilla, et tam villa comparare et offerre possitis); ET (dum hæc dicitis) EXSUFFLASTIS ILLUD, — id est exsufflatione mea dignum fecistis. Ita S. Hieronymus, Remigius, Albertus et Lyranus.

Addit Cyrillus, q. d. Haec victima non ex se, sed ex labore itineris facta est macra, manca vel clauda (1).

Aliiter recentiores, R. David, Pagninus et Valabius: hi enim pro מלאה metela per isere, id est de labore, uti legerunt Septuaginta, Chaldaeus et Noster, legunt מלאה malleas, vertuntque, ecce labor; vel potius, ut R. Abraham, mallea conflatur ex מלאה ma telaa, id est quis labor, q. d. O quantum laboris subii in afferenda hac victima! quam mihi meisque humeris fuit onerosa quam ea apportanda defatigatus et anhelus sum I quam fuit mihi gravis, crassa et pinguis hac hostia? Unde Pagninus vertit, ecce labor, et projecistis illam, q. d. Projecistis in terram victimam, quasi ejus onere quo oppressi estis, vos levaturi, ideoque, ut Noster vertit, exsufflastis illud, quasi anhelii insufflatione halitum attracturi. Ita dicunt ipsi, sed mentiuntur: nam hostia eorum adeo vilis, macra et exilis est, ut exsufflari flatuque depelli, imo exanimari possit, cogitque ut halitum suum tenuem efflet et expiret. Septuaginta in editione Romana vertunt, exsufflasti illud (haec in editione Regia habeatur, exsufflastis illud, itaque legunt S. Hieronymus et Theodoretus) per antithesin et collusionem contrarii sensus, q. d. Vos exsufflastis et suspirastis praeter nimio onere: ego vero tanquam rem levissimam et vilissimam exsufflo, levi flatu repello, refuto, atque adeo abominor. Sic parastus apud Plantum gloriosum militem titillat, dicens: «Cujus tu legiones difflasti spiritu, quasi ventus folia.» Addit S. Hieronymus: «In Hebraeo legi potest: Et exsufflasti me (legendo אוי אוי, id est me: jam tamen omnes legunt אוי, id est eum), q. d. Non sacrificio, sed mihi fecistis injuriam;» me enim tacite irrisistis, exsufflastis et exsibilastis.

Nota ad populum magis, quam ad sacerdotes haec dici. Sicut enim prius taxavit inuriam sacerdotum in sacerdotibus, ita hic eandem taxat in populo, qui de more sacerdotes suos in scelere et avaritia sequebatur, imo praebat. Unde de populo subdit, dicens: «Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino.» Ita S. Hieronymus, Remigius, Hugo, Lyranus, haec alii, ut a Castro et Sanchez, consent continuari hic sermonem ad sacerdotes. Illis enim pergit loqui initio capituli sequentis. Dicamus utrosque hic culpari.

DE RAPINIS. — Elidit Deus falsam populi excusationem, q. d. Dicitis vos ex labore vestro has hostias, quales quales comparasse. Mentimini: nam ex rapinis eas parastis, rapistis eas; atque ex raptis claudas et languidas mihi obtulistis, in-

legras vero, pingues et vegetas vobis reservastis. Duplex est ergo, imo triplex crimen vestrum: primum rapinae, secundum irreverentiae et irreligiositatis, tertium mendacii. Numquid hoc secus leges patiar? numquid munus tam foedum et sordidum de manu vestra suscipiam? Abist. Ita S. Hieronymus, Remigius, Albertus et Lyranus.

14. MALEDICTUS DOLOSUS QUI HABET IN GREGE SUO MASculum, ET VOTUM FACIENS IMMOLAT DEBILE DOMINO. — «Masculum,» id est robustum, perfectum, integrum, sine vitio.

Nota primo, Levit. cap. XXII, 23, sanciri ut si hostiae sint votivae, sive ex voto oblate, sint perfectae; sin voluntariae, id non requiri, sed permitti ut sint mutilae et imperfectae. Causam ibidem assignavi. Hic ergo Deus juxta legem, in voto requirit victimam masculam, tum proprie dictam; tum masculam, id est perfectam: opponit enim eam debili, vel, ut Tigurina vertit, vitiatu; Pagninus, maculoso; Chaldaeus, corrupto. Hebraeum enim מוסק מסק, quod Noster vertit, debile, significat succisum, excisum, mancum, corruptum. Sic ait Virgilius in Pharm.:

Verbenasque adole pingues, et mascula (id est, fortia et egregia) thura.

Sic Persius, satyr. 3: Calido sub pelore mascula bilis Intumuit, quam non existimeri una cicuta.

Sic vocamus mascula vina, masculos animos, id est fortes et generosos. Nota secundo: In solo holocausto, utpote perfectissimo sacrificio, Deus requirit victimam masculam, Levit. cap. 1, 3. Unde in hostia pacifica, si sit voluntaria, permittit ut sit femina, Levit. cap. VII, 4. Dico, si sit voluntaria: nam si esset voliva, id est ex voto debita, debebat seligii melior, ideoque mascula, ut patet ex hoc loco Malachiae. Quare si quis Deo vovisset ex grege suo ovem, seligere debebat masculam, non feminam; cujus rei causam tropologicam assignavi Ecod. cap. I, 16, nimirum quod Deus amet, ideoque a votentibus sibi consecrari velit, mascula, id est generosa et virilia, non feminea, id est languida et infirma. Optima ergo sunt Deo vota dea et offerenda, idque summo studio, ait S. Cyrillus.

Nota tertio, to si habuerit, nam, ut ait S. Hieronymus: «Si non habes masculum, nihil tibi noceat ista maledictio. Haec autem dicendo, ostendit eos habere quae optima sunt, et offerre quae mala sunt.» Femina ergo se dicens Deo, illi perplacet: aequae ac vir offerens ovem feminam, cum non habeat masculam.

Nota quarto: To dolosus significat hic peccari non tantum contra religionem, sed et contra justitiam. Sicut enim mercator qui emptori certo pretio suas merces addicit, si postea ei illas tradat vitiatas et corruptas, peccat dolo malo, est-

que injustus; ita et qui Deo victimam promissit, scilicet Deo dignam, et juxta legis praescriptum integram et perfectam, fraudulenter est, et peccat contra justitiam, si postea eidem tradat mancam, mutilam et vitiatam, facitque furtum in sacra, ideoque sacrilegium.

Mutila, rrs, pota Deo, it op-tima.

Discant hic religiosi et voventes, sua vota debere esse mascula; atque id quod voverunt debere Deo dari integrum, virile, perfectum et optimum. Ergo castitas eorum debet esse omni ex parte illibata et integra, paupertas perfecta, obedientia virilis et mascula. Hoc enim exigit reverentia summae et divinae majestatis, cui se consecrant, ut ei summa, optima et perfectissima offerant; nimirum ut faciant se holocaustum Deo, totas facultates ei offerendo per votum paupertatis, totum corpus per votum castitatis, totam animam per votum obedientiae. Quocirca S. Basilus serm. 1 De Monast. instit., asserit eum qui nuntium saeculo remisit, divinum quoddam vas effectum esse; ac proinde ei cavendum ne vitioso usu polluat; seque ipsum custodire debere velut quiddam Deo dicatum, ne sacrilegii crimen incurrat; si videlicet corpus quod Deo sacravit, rursus ministerio vitae communis contaminet. Hinc S. Gregorius homil. 42 in Ezech., docet religiosos esse holocausta Dei: «Qui, inquit, cumeta quae mundi sunt deserunt, et totam mentem igni divini amoris incendunt; hi nimirum omnipotenti Deo sacrificium et holocaustum fiunt.» Idem docet D. Thomas, II II, Quaest. CLXXXVI, art. VII. Quia et S. Augustinus lib. X De Civit. VI: «Ipse homo, inquit, Dei nomini consecratus ac devotus, in quantum mundo moritur ut Deo vivat, sacrificium est,» in quo scilicet victima est homo, culter est sui odium et abnegatio, mors est abdicatio vitae secularis ut spirituale capessat, ignis est amor Dei, ligna sunt orationes et pietatis exercitia, sacrificium est ipsa sui per tria vota oblatio et consecratio. Ita S. Theresia, ut habet ejus Vita, vovit se in qualibet re facturam id quod optimum esset, perfectissimum Deoque honorificentissimum. Ita masculam victimam offerunt Deo, qui per continentiam omnes cupiditates, utpote feminarum femineas, trucidant. Rursus, qui pudorem metumque omnem pro Dei gloria contemnunt. Insuper, qui persecutiones, exilia, famem, carceres, tormenta et mortem pro Deo generose sustinent et superant, ut fecerunt martyres.

Sic masculum animum, et septem proles masculas quasi victimas pro lege Dei ad martyrium obtulit Machabea mater et virago, quae a singulis hortabatur voce patria fortiter repleta sapientia, et femineae cogitationi masculinum animum inserens dixit: Nescio qualiter in utero meo apparuistis, etc., II Machab. cap. VII, 21. Totidem masculos secum Deo ad martyrium obtulit S. Felicitas sub Marco Aurelio imperatore, anno Domini 173, quae Publico praefecto suadenti ut sibi et

filii consuleret, obediendo imperatori et sacrificando ejus diis, respondit: «Tua compassio est crudelitas, tum consilium illecebrosam et crudele;» ac conversa ad filios: «Aspicite, ait, o filii, caelum, ubi Christus vos spectat et expectat cum suis sanctis: certate viriliter pro salute animarum vestrarum: ostendite vos fideles et constantes in amore Christi Jesu.» Quibus verbis animati filii ad unum omnes sua corpora in praedam dederunt, ac gloriosam pro Christo mortem obierunt, aequae ac post ipsos mater. Totidem masculos secum Deo obtulit S. Symphorosa cum marito Gtulio, qui omnes martyrii lauream adepti sunt sub Adriano imperatore, anno Domini 138, quibus competit illud Sapientis Prov. XXXI, 10, 17, 19, 25: «Mulierem fortem quis inveniet? procul et de ultimis finibus praefium ejus. Accinxit fortitudine lumbos suos, et roboravit brachium suum. Manum suam misit ad fortia. Fortitudo et decor indumentum ejus, et ridebit in die novissimo.»

QUA REX MAGNUS 860, DICT DOMINUS, — et proinde magna mihi conveniunt et debentur, eximia scilicet et perfectissima, ideoque mascula, non feminea: valida, non debilia; integra, non manca vel mutila.

ET NOMEN MEUM HORRIBILE. — Hebraice נורא Horribile, id est tremendum et reverendum; Chaldaeus deus potens. Respicit ad vers. 6: «Si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus? Et si Dominus ego sum, ubi est timor meus?» Horribile ergo idem est, quod summe pavidum et reverendum. Reverentia enim quando est eximia, ex profunda consideratione tantae majestatis generat tremorem, horrorem et stuporem. Hic est horror sacer, de quo Virgilius Aeneid. I:

Horrentique atrum nemus immet umbra.

Et Lucanus:

Arboribus suis horror inest.

Rursus horribile, id est terribile, ut vertit Pagninus, et formidabile: quia ipse sui suorumque sacerdotum neglectum horribiliter castigat et punit. Hinc Sophonias cap. II, 41, ait: «Horribilis Dominus super eos, et attenuabit omnes deos terrae, et adorantem eum viri de loco suo, omnes insulae gentium.»

Septuaginta hebraeo נורא nora, non a נורא iare, id est terruit; sed a נורא raa, id est vidit, deducentes vertunt, innotuit, id est, illustre est nomen meum in gentibus. Hoc verum fuit tempore Malachiae et Machabeorum, quorum victoriae coelestes Deum toto orbe cunctis gentibus illustrem et formidabilem fecerunt; verius est in Christo et christianis: omnes enim gentes celebrant Christum, ejusque Deum Patrem. Ita Theodoretus.